

ƏDƏBİYYATA VƏ UNİVERSİTETƏ BAĞLI ŞƏRƏFLİ ÖMÜR

Bu il sentyabrın 7-sində məzuniyyətdən sonra işə çıxdığımız ilk gün eşitdiyim bir xəbər məni çox sarsıtdı. Bu xəbər filologiya elmləri doktoru, professor, "Tərəqqi" medallı "Əməkdar müəllim", Bakı Dövlət Universitetinin Filologiya fakültəsinin "Azərbaycan mühacirət ədəbiyyatı və bədii tərcümə" elmi-tədqiqat laboratoriyasının böyük elmi işçisi İfrat xanım Əliyevanın vəfatı xəbəri idi. Bilirəm ki, bu xəbər mənim kimi İfrat xanımı tanıyanların hamısını sarsıtırdı. Doğrusu bu acı xəbəri eşidən andan beynimdə bir yazı yazmaq fikri yaranırdı (bəlkə də mənəvi bir borc olaraq). Çünki bu ailə ilə bağlı xatirələrim lap uşaqlıq illərimə, ailəmə, valideynlərimə, qohumlarıma, illər boyu bir-bir itdiklərimə söykənir. Lakin bu yazı nədənsə digər əksər yazılarımla kimi bir nəfəsə və bir günə yaranmadı. Əvvəlcə ömrümün ötən illərinə nəzər salmalı oldum, o nurlu və zəhmətkeş insan haqqında uşaqlıq illərimə ayna tutan çoxsaylı xatirələrim kinolenti kimi doladı yaddaşımda, sonrakı illərdə onun özü ilə tanışlığım, mənə göstərdiyi doğmalığ hissi, hər zaman böyük qayğıkeşliklə dediyi sözlər (20 il əvvəldən bəri deyilsə də, sanki dünən deyilmiş kimi) qulaqlarımda səsləndi, sonra da yaddaşda çözlənənləri misralara düzməyə çalışdım. Lakin xatirələrimi dəyərli oxucuyla bölüşməzdən əvvəl, istədim bu ziyalı xanımın tərcümeyi-halına qısa da olsa nəzər salaım.

1938-ci ilin noyabr ayının 9-da Bakı şəhərində anadan olan İfrat Əliyeva 1946-1956-cı illərdə Hüseyin Cavid adına orta məktəbdə, 1956-1961-ci illərdə isə Azərbaycan Dövlət Universitetinin (indiki BDU) filologiya fakültəsində təhsil alıb. O, 1962-ci ildə BDU-nun Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi kafedrasının əyani aspirantı olub. İ.Əliyeva 1971-ci ildə "Bəxtiyar Vahabzadənin lirikası" mövzusunda dissertasiya müdafiə edərək filologiya elmləri namizədi, 1988-ci ildə isə "Məmməd Rahimin yaradıcılıq yolu" mövzusunda dissertasiya müdafiə edərək filologiya elmləri doktoru adına layiq görülüb. 1989-cu ildən professor kimi fəaliyyət göstərən İ.Əliyeva 2009-cu ildə "Əməkdar müəllim" fəxri adına layiq görülüb.

Bütün şüurlü ömrünü Bakı Dövlət Universitetinə bağlayan İfrat Əliyeva 1962-1968-ci illərdə BDU-nun Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi kafedrasında laborant, 1968-1971-ci illərdə baş laborant, 1971-1973-cü illərdə müəllim, 1973-1979-cü illərdə baş müəllim, 1979-1980-ci illərdə Filologiya fakültəsində dekan müavini işləyib. O, 1980-1988-ci illərdə Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi kafedrasında dosent, 1988-1992-ci illərdə professor, 1992-1994-cü illərdə Filologiya fakültəsində dekan müavini, 1994-1999-cu illərdə BDU-da qiyabi və orta ixtisas təhsil üzrə prorektor, 1999-2021-cu illərdə Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi kafedrasında professor, 2021-ci ildən isə "Azərbaycan mühacirət ədəbiyyatı və bədii tərcümə" ETL-in böyük elmi işçisi kimi fəaliyyət göstərmişdir.

6 kitab, 60-dan çox məqalə və metodik göstərişin müəllifi olan professor İfrat Əliyevanın tədqiqat sahəsi müasir Azərbaycan ədəbiyyatı və ədəbi tənqid olub.

İndi də şəxsi xatirələrim haqqında.

Etiraf edirəm ki, İfrat xanımı nə vaxtdan tanıyıram, deqiq yadıma gəlmir. Amma onu deqiq bilirəm ki, özümü tanıyanı, ağılım kəsəni böyüyüb, boya-başa çatdırdığı ocaqlarda bu insanın və onun bacısı Raya xanımın adlarını, söhbətlərini eşitmişəm. Belə ki, anam, uzun illər Komsomolda və Nazirlər Kabinetində yüksək vəzifələrdə çalışan Şəvket xanım Abdullayeva 1970-80-ci illərdə Abşeron rayon komsomol komitəsinin əvvəl ikinci, sonra birinci katibi, bir qədər sonra isə Komsomolun Mərkəzi Komitəsinin katibi vəzifəsinə seçilmişdi. O illərdə İfrat xanımın bacısı Raya xanım Quliyeva Azərbaycan komsomolu Mərkəzi Komitəsinin pioner və məktəblilərlə iş aparan şöbəsində işləyirdi. Anam danışırdı ki: "O illər pioner və məktəblilər arasında çox maraqlı, rəngarəng tədbirlər keçirilirdi. Biz, Raya xanımla hər gün telefon vasitəsilə əlaqə saxlayırdıq, tez-tez görüşür, keçirəcəyimiz tədbirlərin planını tutur, görülməli işləri müzakirə edirdik. Raya xanım öz işinin öhdəsindən məhərdətlə gələn məsuliyyətli bir xanım idi".

Raya xanımın həyat yoldaşı Böyükəgə müəllim səhv eləmirəmsə Bakının Balaxanı kəndindən idi. Mənim də atam Balaxanıdan olduğundan və Böyükəgə müəllimi şəxsən tanıdığandan ailələrimizi bu cəhətdən də doğmalığ telləri bağlayırdı. Onu da bildirdim ki, Raya xanımın Pərvin adlı aman-zaman bir övladı var. Pərvin mənə 1-2 yaş böyük olardı, anamın dediyinə görə, çox tərbiviyyəli, ailəcanlı övlad idi. Bir tərəfdən hər ikimizin ailənin tək uşağı olduğumuzdan, digər tərəfdən də hər ikimizin bir ananın deyil, iki bacının qayğısı, sevgisi, nəvəsiylə böyüdüyümüzdən, etiraf edirəm ki, Pərvinin taleyində öz taleyimi gördüm... Lakin bu duyğular sirr olaraq qalırdı qəlbimdə.

O illərdə o da yadımdadır ki, anamın hər dəfə Raya xanımla səmimi telefon danışığının sonu: "İfrat xanım, Jalə xanım necədir? Xahiş edirəm salamlarımı çatdırasız", sözləri ilə bitirdi. Raya xanım da bütün ailə üzvlərimizi xəbər alar, salamlarını göndərirdi. Beləliklə, mən, İfrat xanımın adını ilk dəfə uşaqlıq illərimdən eşitmişəm.

Sonralar anam uzun illər Təhsil Nazirliyində Məktəbəqədər Tərbiyə metodkabinetinin müdiri vəzifəsində işləyəndə, səhv eləmirəmsə Raya xanım da Təhsil Nazirliyində məsul vəzifədə çalışırdı. O dövrə də anamın hər dəfə Raya xanımla telefon danışığının sonu: "İfrat xanım, Jalə xanım necədir? Xahiş edirəm salamlarımı çatdırasız", sözləri ilə bitirdi.

İfrat xanımın ailəsi ilə bizi başqa tellər də bağlayırdı. Belə ki, ocağında böyüdüyüm görkəmli filosof-alim, "Şöhrət" və "İstiqlal" ordenli akademik Fuad Qasımzadənin, onun həyat yoldaşı, mənim də xalam olan BDU-nun dosenti Mələk xanım Qasımzadənin də dilindən İfrat xanım haqqında həmişə xoş, səmimi, sevgi dolu sözlər eşitmişəm. Şahidiyəm ki, Fuad müəllimin hər dəfə televiziyaya ilə nə sə bir çıxışı olanda, İfrat xanım evə zəng edər, gözəl fikirlərini, xoş arzularını çatdırırdı. Həmçinin, İfrat xanımın nəyə yeni bir kitabı çap olunanda, avtoqrafı ilə Fuad müəllimə hədiyyə edərdi. Bir dəfə hətta mənə vermişdi ki, Fuad müəllimə çatdırım (indi hər o xatirə kitablarına baxanda, necə də kövrəlirəm...).

Bildiyimiz kimi, İfrat xanım 1994-1999-cu illərdə BDU-da qiyabi və orta ixtisas təhsil üzrə prorektor vəzifəsində çalışıb. Mələk xanımın isə 1997-ci ildə Biologiya fakültəsində 60 illik yubileyi böyük təmtəraqla keçirilmişdi. Yadımdadır ki, BDU-nun o vaxtkı rektoru çox hörmətli Misir müəllim Mərdanov və prorektor İfrat xanım Əliyeva yubiley tədbirinə təşrif buyurmuşdular və hər ikisi çox səmimi, yadda qalan çıxış etmişdilər. İfrat xanımın Bəxtiyar Vahabzadənin yaradıcılığında mövzuya uyğun dediyi şeir parçaları isə tədbiri daha da rəvnəqləndirmişdi.

Onu da bildirdim ki, bu iki xanımın öz balası kimi istədiyi digər bir ailə üzvü də var - onların yeganə Fəzil qardaşlarının övladı, tanınmış şairə Nürəngiz Günnün qızı, sonradan Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin III, IV, V, VI və VII çağırış deputatı olacaq Jalə xanım Əliyeva. Mən, Raya xanımı da, İfrat xanımı da yaxından tanıyan biri kimi hiss edirdim ki, bu xanımlar qardaşlarının övladının hər bir uğruna necə sevinirdilər - ali məktəbə daxil olanda, Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin deputatı olana qədər. Jalə xanım da nümunəvi davranışı və zəhmətkeşliyi ilə hər zaman həm diqqət mərkəzində olub, həm də tanıyanların rəğbətini qazanıb. Belə ki, 1988-ci ildən Bakı Dövlət Universitetinin Şərqsünəşliq fakültəsində dərş deyən, hazırda BDU-nun Türk filologiyası kafedrasının professoru, şərqsünəşliq fakültəsi Elmi Şurasının üzvü olan J.Əliyeva 1988-ci ildə Universitetin Şərqsünəşliq fakültəsini fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdi. Universitetdə oxuduğu illərdə, dövrün ən ali təqaüdü olan Lenin təqaüdüə layiq görülmüşdü. Eyni zamanda universitetin ictimai və elmi həyatında yaxından iştirak etmiş, universitet elmi şurasının üzvü, fakültə komsomol komitəsinin katibi olmuşdu.

İstər Raya xanımın anamla danışığımda, istər də İfrat xanımla görüşlərimizdə hiss edirdik ki, onlar qardaşlarının övladılla necə böyük qürur duyurlar. Jalə xanım Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin III çağırışına deputat seçiləndə isə onların sevinci yerə-göyə sığmırdı.

Bu yerdə bir həşiyyə çıxım. Universitet illərində Jalə xanıma "Fəlsəfə" fənnini Fuad müəllim keçirmiş, sevimli müəllimi kimi də tələbəsinin yaddaşında silinməz izlər buraxmışdır. Fuad müəllim isə hər dəfə söz üzəndə hətta ən ali tribunalarında: "Jalə xanım tələbəlikdən bacarıqlı, işgüzar, seçilən tələbəm olub", deyirdi.

Zərdab rayonu, bayram tədbirində, akademik Fuad Qasımzadə və Millət vəkili, filologiya elmləri doktoru, professor Jalə Əliyeva

Tale elə gətirir ki, müəllim-tələbə 25 il sonra təkrar görüşürlər, amma universitetdə deyil. Jalə xanımın deputat seçildiyi Zərdab rayonunda bayram tədbirinə dəvətli iki qonaq kimi. Bilənlər bilir ki, Fuad müəllimin atası, görkəmli alim, akademik Mirzə Feyzulla Qasımzadə XIX-cu əsr Azərbaycan ədəbiyyatının cəfakəş tədqiqatçısı olub. XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı tarixini ilk dəfə bir kurs kimi yaranan da məhz Feyzulla Qasımzadə olmuşdur. Feyzulla Qasımzadə bir sıra söz dühalarını, o cümlədən Azərbaycan mətbuatının banisi Həsən bəy Zərdabi haqqında sanballı araşdırmaların da müəllifi idi. Həmin tədbirdə də Fuad müəllim, Həsən bəy Zərdabinin 200 il bundan əvvəl yazdıqları haqqında atasının qələmə aldığından yaxından izləyən bir insan kimi, bir çox sirlə məqamlara, həm də özünün Həsən bəy haqqında apardığı dərin araşdırmalara öz çıxışıyla işq salırdı.

Bayaq qeyd etdim ki, İfrat xanım Əliyeva bütün şüurlu ömrünü Bakı Dövlət Universitetinə bağlamışdı. Azərbaycanda ədəbiyyat elminin və təhsilinin inkişafında İfrat xanımın xidmətləri böyükdür. O, böyük ədəbiyyatçılar ordusuna dərş demişdi. Tələbələrini ilə çox səmimi münasibət qura bildiyindən, tələbələrini də onu çox istəyirdilər (bunu onun dərş dediyi bir neçə tanışının dilindən eşitmişəm).

İfrat xanımın həm də gözəl yaddaşı var idi. Ədəbiyyatı da çox gözəl bilirdi. Çağdaş və klassik şairlərimizin şeirlərini çox vaxt əzbərdən deyirdi. Hər görüşümüzdə ədəbiyyatdan söz salardı, bəzən mənim də yazdıqlarıma müsbət fikir bildirirdi və bu da məni çox ruhlandırardı.

(Davamı 9-cu səhifədə)

(Əvvəli 5-ci səhifədə)

İfrat xanımın can yandırmağı, qəmə şərik çıxmağı da ürəkdən gəlirdi. Tale elə gətirdi ki, 2002-ci ildə nənəm, 2003-cü ildə atam, 2006-cı ildə anam, 2010-cu ildə Fuad müəllim, 2011-ci ildə isə xalam Mələk xanım dünyasını dəyişdilər. Həyatımın ən ağır, dözülməz anlarında Raya xanım da, İfrat xanım da, Jalə xanım da ailənin ən əziz üzvləri kimi bütün təziyə məclislərində əvvəldən-axıra kimi iştirak etdilər, dayaq oldular, təsəlli dolu sözlərini əsirgəmədilər. Mən, Raya xanımdan anam haqqında xatirələrini bölüşməyi xahiş etdim (xatirə kitabına daxil etməkdən ötrü). Raya xanım o vaxtlar Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətində işləyirdi və qısa bir zamanda çox səmimi, göz yaşardan bir xatirə yazıb, təqdim etdi. Jalə xanım isə Fuad müəllimin xatirəsinə həsr etdiyim "İnana bilmirəm..." kitabı üçün 25 ilin xatirələrinə işıq tutan çox səmimi bir xatirə yazmışdı.

Onu da qeyd etməyi özümə borc bilirəm ki, mən, həm Raya xanımın, həm də İfrat xanımın hər zaman uğurlarına sevindiklərini şahidi olmuşam. Doğrudur, son illər Raya xanımla tez-tez görüşə bilmirdim, ancaq telefonla danışırıdım, amma tələbək ilərimdən İfrat xanımla Universitetdə tez-tez görüşürdik. O, hər dəfə mənimlə həmişəki mehribançılıqla görüşür, işlərimlə və ailə üzvlərimlə maraqlanır, uğur diləyirdi. Belə ki, 2007-ci və 2008-ci illərdə Rəşid Behbudov adına mahnı teatrında görkəmli ekoloq-alim, professor Qara Mustafayevlə birgə yazdığımız "Həyat və poeziya" və "Ataların sözü-Xalqın gözü" kitablarının geniş təqdimatı keçirildi. Təbii ki, Raya xanım və İfrat xanım da dəvət olunan əziz qonaqlar sırasında idilər. Onlar həqiqətən mənim hər bir uğuruma ürəkəndən sevinirdilər. Nəşr olunan kitablarımı ilk onlara hədiyyə etməyim artıq bir adət halını almışdı mənim üçün. Bu şəkil isə həmin təqdimatdan bir yadigar oldu.

ƏDƏBİYYATA VƏ UNİVERSİTETƏ BAĞLI ŞƏRƏFLİ ÖMÜR

Rəşid Behbudov adına mahnı teatrında, kitab təqdimatında, soldan sağa: İfrat xanım Əliyeva, Mələk xanım Qasımzadə və Raya xanım Quliyeva

İfrat xanım həmişə gülürüz, mehriban, pozitiv görünürdü. Heç vaxt heç nədən şikayət etməzdi. Son vaxtlar az-az rastlaşırdıq. Axırıncı dəfə onu Universitetin həyatında gördüm. Yəni də həmişəki kimi bir-birimizdən mehribancasına hal-əhval tutduq, uşaqları soruşdu, yaradıcılıqla, yeni yazdığım şeirlərimlə maraqlandı. Bu, mənim onunla sonuncu görüşüm imiş...

Böyük Cəlaləddin Ruminin bir sözü var: "Öləndən

sonra mə-ni torpaqda yox, insanların qəlbində axtarın". Bu sözlər, tanıyanların qəlbində silinməz izlər qoyan İfrat xanıma da aiddir. İfrat xanımın parlaq siması, ziyahlığı, nəcibliyi heç vaxt yaddan çıxan deyil. Xatirimdə saf, təmiz, doğma insanlar kimi qalan əziz İfrat xanım, Raya xanım, məzarınız nurla dolsun! Yoxluğunuz hələ çox duyulacaq, yeriniz hər zaman görünəcək. Allah Sizə qəni-qəni rəhmət eləsin.

30.09.2024

*Anar MƏMMƏDOV,
Bakı Dövlət Universitetinin dosenti,
şair-publisist,
Azərbaycan Yazıçılar və Jurnalistlər Birliklərinin,
Türkiyə Elm və Ədəbiyyat Əsəri Sahibləri
Məslək Birliyinin üzvü*